

Ujevnt om India

Nobelprisvinner Amartya Sens nye essaysamling om indisk historie, kultur og identitet er gjennomsyret av gode hensikter. Som bok holder det ikke helt i mål.

01.10.2005 00:00 – Av Fredrik Giertsen

Den indiske økonomiprofessoren Amartya Sen fikk nobelprisen i 1998 for sine studier av fattigdom, sult og velferd. Hans nye bok, *The Argumentative Indian* består av fire ganger fire essays, og i forordet skriver Sen at den første delen indikerer hva han ønsker å formidle til leserne. Det aller første essayet handler om det gamle eposet *Bhagvad Gita*, samt de tidlige indiske herskerne Ashoka (død 232 f.Kr.) og Akbar (død 1605), som for Sen representerer flerstemmighet og toleranse. «Mens det er uomtvistelig at Aristoteles skrev om hvor viktig frihet var, så brydde han seg i denne sammenheng ikke om kvinner og slaver. Ashoka gjorde på samme tid ingen slik distinksjon,» skriver Sen. Akbar prøvde på sin side å skape en syntetisk tro basert på Indias forskjellige eksisterende religioner.

I det andre essayet drøfter han begrepet *swikriti*, som er sanskrit og betyr «aksept», og han prøver det ut i forhold til den sekulære indiske grunnloven fra 1950, samt Indias problematiske forhold til sine minoriteter, økonomiske klasser og tradisjonelle kastevesen. I det tredje skriver han om den indiske identiteten i relasjon til religion. Selv om rundt 80 prosent av inderne er hinduer, så har landet den tredje største muslimske befolkningen i verden (etter Indonesia og Pakistan), og ellers mange buddhister, jainister, jøder, kristne, parsere og sikher. Hinduismen har alltid tillatt meningsavvik, sier Sen, og viser til at Ashoka var buddhist og Akbar muslim. Det er verdt å merke seg at i dag er Indias statsminister sikh og presidenten muslim, mens det største partiet ledes av en kristen kvinne. I det fjerde essayet skriver Sen om den indiske diaspora, på rundt 20 millioner, og diverse forsøk som blir gjort på at disse heller skal identifisere seg med de hinduistiske bevegelsene enn med India som en inkluderende nasjon.

Demokrati og hindu-nasjonalisme

India var under muslimenes herredømme fra 1526, og deres mogulske rike varte i 200-300 år. Engelskmennenes overtakelse gikk gradvis mot innlemmelsen i Imperiet til dronning Victoria i 1857. Britenes koloni på subkontinentet, *the British Raj*, ble delt opp i India og Pakistan i 1947, én dag før India gjenoppsto som selvstendig nasjon.

Indias demokrati har vært ganske stabilt siden det, med unntak av Indira Gandhis unntakstilstand på 70-tallet. Det hindu-nasjonalistiske partiet BJP, som hadde regjeringsmakten fra 1998 til 2004, ønsker

at India skal gå bort fra sin sekulære grunnlov. Amartya Sen er naturlig nok i mot. BJP tar også feil, sier han, når de påstår at tiden under mogulene var et brudd med Indias tradisjon som en hinduistisk stat. India var rundt 1500 i all hovedsak buddhistisk, og hinduenes hellige skrifter, som Vedaene, er også hellige for buddhistene.

For å underbygge sitt syn griper Sen tilbake til *Bhagvad Gita*, en del av det 2000 år gamle eposet Mahabharata, som er syv ganger så langt som *Odyseeren* og *Iliaden* til sammen. Der står det beskrevet en diskusjon mellom Krishna og Arjuna. Krishna, som er en inkarnert guddom, vinner diskusjonen (i hvert fall på det religiøse plan), som dreier seg om hvorvidt en konkret krig skal utkjempes eller ikke. Mens Krishna legger vekt på at en skal gjøre sin plikt, holder Arjuna en knapp på heller å unngå uheldige konsekvenser. Denne samtalen har fått stor teologisk betydning for hinduismen, og er godt kjent andre steder i verden. Sens poeng er ikke Krishnas seirende syn, men hvordan Arjunas mer pragmatiske argumenter overlever. J. Robert Oppenheimer siterte Krishna da han overvar den første atomprøvesprengningen i juli 1945: «Jeg er blitt døden, den som ødelegger verden». Dette er et godt eksempel på et *fait accompli* der Arjunas syn føles svært nærværende, selv om det er Krishnas pliktfølelse som vinner fram.

Økonomi, demografi og kultur

Amartya Sen skriver best når han behandler sine egne fagområder, som økonomi og demografi, og her har han gode evner som formidler. Blant annet kan han fortelle at tross framgang på det økonomiske feltet, så er andelen underernærte barn i India på 40-60 prosent, sammenlignet med 20-40 for Afrika. Han understreker også sammenhengen mellom demokrati og vellykket krisehåndtering, for eksempel ved hungersnød, som India har sluppet siden folkestyret ble etablert. I et annet essay sammenligner han imidlertid India med det notoriske diktaturet Kina, noe som ikke alltid faller heldig ut for hans hjemland, for eksempel når det gjelder analfabetisme.

Sens ambisjon går imidlertid videre, for, som han selv sier, å bare konsentrere seg om fornuften gjør at kultur-spesifikke påvirkninger på verdier og oppførsel blir oversett. Det er allikevel slik at selv om han har noen gode ideer når det gjelder det kulturelle stoffet, som drøftingen av samtalen mellom Krishna og Arjuna, så er de ikke mange nok, og det blir en del gjentakelser. Det er i det hele tatt blitt mange store navn som har skrevet litt dvaske essaysamlinger om India, som Salman Rushdie, Gita Mehta og Shashi Tharoor. Selv foretrekker jeg skarpere stemmer som Arundhati Roy, Mark Tully og omstridte V.S. Naipaul. Amartya Sens bidrag er for ujevnt til fullt ut å fortjene en plass i den siste gruppen, selv om hans hensikter er aldri så gode.